

F. van der Eist, *De bewogen jaren: mijn memoires 1920-1958* (Tielt-Weesp: Lannoo, 1985, 264 blz., f55,-, ISBN 90 209 1311 5).

Bewogen is de periode waarover advocaat-politicus Frans van der Elst in dit eerste deel van zijn memoires schrijft ongetwijfeld, zeker voor wat betreft de geschiedenis van het Vlaams-nationalisme.

Na de ruk naar rechts in de jaren dertig geraakten velen uit deze politieke familie tijdens de tweede wereldoorlog verzeild in de collaboratie. De naoorlogse repressie betekende bijna de doodsteek voor het Vlaams-nationalisme en het duurde nog tot diep in de jaren zestig vooraleer het weer enig politiek gewicht in de schaal kon werpen. Van der Elst is een bevoorrecht getuige van deze bewogen jaren. Reeds in zijn collegetijd ontpopte hij zich als een overtuigd, zij het ongebonden Vlaams-nationalist. Tijdens de oorlog studeerde hij rechten te Leuven en mede daardoor collaboreerde hij niet. Na de oorlog geraakte hij als jong advocaat betrokken bij talrijke repressieprocessen. Zo was hij onder meer raadsman van Hendrik Elias, Gerard Romsée en Piet Wyndaele. Hierdoor kreeg hij als geen ander de mogelijkheden een grondige analyse te maken van de Vlaams-nationale politiek van voor en tijdens de tweede wereldoorlog. De repressie en de naoorlogse politieke gebeurtenissen overtuigden hem dat alleen een nieuwe Vlaams-nationale partij de Vlaamse Beweging kon redden. Einde 1954 stichtte hij mede de Volksunie waarvan hij een jaar later voorzitter werd.

Van der Elsts engagement is nauwelijks verhuld in zijn memoires. Hij schuwt geen krasse uitspraken en hij noemt vrijwel steeds man en paard. Daardoor krijgt dit boek een onthullend karakter en diegenen die reeds bekend zijn met de materie zullen er zeker boeiende lectuur aan beleven. Een stevige kennis van het historische kader is onontbeerlijk om de honderden personages die in Van der Elsts herinneringen opduiken te kunnen situeren. In deze zin is zijn werk zeker geen oriënterende lectuur. In een eerste reeks hoofdstukken schetst de auteur zijn kinder-, jeugd- en studententijd. De gepassioneerde genealoog en heemkundige Van der Elst schenkt ruimschoots aandacht aan zijn familie en zijn geboortedorp Nederover-Heembeek. Hij schrijft nostalgisch over een tijd en een dorp waar de mensen 'doorgaans gelukkiger waren dan de mensen nu'. Het boek wordt echt boeiend als de auteur zijn groeiende politieke bewustwording beschrijft. Hij schetst de diverse invloeden die hij ontvond: het AKVS, Cyriel Verschaeve, de IJzerbedevaarten, artikelen van Victor Leemans in *De Standaard*, *Nieuw Vlaanderen* en nog veel meer. Van der Elst sympathiseert met het VNV zonder evenwel lid te zijn of op de voorgrond te treden. Ook tijdens de oorlog blijft hij afzijdig. Een toevallige ontmoeting met Jef van de Wiele ontnemt hem elke sympathie voor DeVlag en Van der Eist beweert ook het onvermijdelijk falen van de VNV-collaboratie te hebben doorzien. Hier laat de auteur de lezer echter op zijn honger zitten. De VNV-collaboratie wordt zeer oppervlakkig behandeld en bijvoorbeeld over de psychologische druk die het VNV uitoefende op 'attentisten' — en die Van der Elst toch niet kan zijn ontgaan — wordt met geen woord gesproken.

De repressie daarentegen komt goed aan bod. De auteur benadrukt het anti-Vlaams karakter ervan (recent werd dit tegengesproken door Jean Stengers in het Volksunie-weekblad *Wij* (22 mei 1986)). Van der Elsts woede over de houding van sommigen tijdens die periode lijkt nauwelijks bekoeld. Tony Herbert noemt hij een renegaat, Victor Leemans' optreden op het proces van Karel Lambrechts beschamend, de houding van Herman Vos bij het doodvonnis van August Borms een onuitwisbare schande. Naast de repressie schildert de auteur in het tweede deel van zijn boek het naoorlogse politieke klimaat. Hoewel sterk geëngageerd

schrijft hij hierover zijn beste bladzijden. 'Het ging zeer slecht met de Vlaamse Beweging en ik zag een stroming die in mijn ogen noodlottig was. De Vlaamse strijdbaarheid werd ondergraven door een mentaliteit die in schrille tegenstelling stond met de werkelijke toestanden ... In mij groeide de overtuiging dat er moest gereageerd worden, dat er iets moest ondernomen worden om het Vlaams-nationalisme en de Vlaams-nationale ideologie te doen herleven'.

Van der Elst beschrijft dan tenslotte het prille begin van de naoorlogse Vlaams-nationale partijvorming en in het derde deel van het boek komt daarbij de stichting van de Volksunie aan bod. Ongetwijfeld zal in de toekomst 'de versie Van der Elst' aangevuld en gecorrigeerd worden. Maar toch kunnen we zijn memoires beschouwen als een van de eerste bijdragen tot de historiografie van het naoorlogse Vlaams-nationalisme. Tenslotte zij nog opgemerkt dat het boek verlucht is met tientallen foto's uit Van der Elst's privécollectie en dat enkele historische documenten in bijlage zijn toegevoegd.

B. de Wever

W. Ph. Coolhaas, *Controleur B. B. Herinneringen van een jong bestuursambtenaar in Nederlands-Indië* (Utrecht: Hes, 1985, 239 blz., f27,50, ISBN 90 6194 105 9).

Al een tiental jaren geleden — bij de verschijning van de door S. L. van der Wal geredigeerde bundel *Besturen overzee. Herinneringen van oud-ambtenaren bij het binnenlands bestuur in Nederlandsch-Indië* (Franeker, 1977) — hebben wij kennis kunnen maken met Coolhaas' memoires. Hij deed daarin op boeiende wijze verslag van zijn belevenissen als jong bestuursambtenaar in de Moiukken in het begin van de jaren twintig. Deze bijdrage deed naar meer verlangen, want Coolhaas toonde zich een waardig representant van de Indische verteltraditie. Trouwens, wie die Coolhaas wel eens ontmoet heeft zou daaraan hebben getwijfeld! Dat vervolg was in 1981, het jaar waarin Coolhaas overleed, persklaar maar het is, zoals ons in de verantwoording wordt medegedeeld, 'door omstandigheden' pas nu uitgegeven. Coolhaas beschrijft in zijn herinneringen de periode waarin hij daadwerkelijk als ambtenaar bij het binnenlands bestuur werkzaam is geweest, achtereenvolgens in de Moiukken (1920-1925), Java (1925-1926), Flores (1926-1927) en Sumatra (1928-1934). De tijd waarin hij lid van de Volksraad was (1937-1939), en de drie na-oorlogse jaren toen hij landsarchivaris van Nederlands-Indië-Indonesië was (1947-1950) vallen er dus buiten.

Zijn gedenkschriften vormen onderhoudende lectuur. Daarnaast geven ze een goed beeld van de veelomvattende werkzaamheden en de soms loodzware verantwoordelijkheid die op de schouders van nog jonge, kersvers van de Leidse (later ook Utrechtse) collegebanken gekomen, bestuursambtenaren drukten. Een leven waarvan de minder aangename kanten — het isolement waarin men vaak als enige of nagenoeg enige Europeaan in wijde omgeving moest leven, de grilligheid van ambtelijke superieuren, de bureaucratie die goedbedoelde initiatieven in de kiem smoorde — overigens geenszins worden verdoezeld. Maar weinigen troffen het zo goed als Coolhaas met zijn eerste chef, resident Tip van Ternate, die de historische studiezin van zijn jeugdige ondergeschikte prikkelde door hem bij zijn plaatsing op het naburige Tidore Valentijns veeldelige Compagniesgeschiedenis mee te geven opdat hij maar niet, zoals Coolhaas' onmiddellijke voorganger, aan eenzaamheid, drank en vrouwen ten onder zou gaan!